BUFFALO BILL LA ALBA IULIA

Victor Tudor ROŞU*

Acum 105 ani unul dintre cei mai faimoşi americani din câţi au existat vreodată, legendarul Buffalo Bill, eroul Vestului, a performat la Alba Iulia împreună cu trupa sa, „Buffalo Bill's Wild West and Congress of Rough Riders".

Cine nu a auzit de Buffalo Bill? Imaginea sa s-a suprapus cu aceea a Vestului Sălbatic, ba chiar a determinat-o, a cuprins-o, a stilizat-o şi a transformat-o. Multă vreme, omenirea şi-a imaginat acea lume nouă, cu chemarea ei sălbatică, cu bărbaţii ei puternici, posedând pistoale nemiloase dar şi caractere dârze, capabile să îmblânzească acest nou univers, cu briganzii ei prăfuiţi, cu indigenii ei împănaţi, imberbi şi degrabă a vărsa sângele feţelor palide, asemănător cu ceea ce a creat Buffalo Bill în spectacolele sale, din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea şi din primii ani ai secolului XX. Europenii, şi nu doar ei, l-au plasat în imaginarul lor la frontiera necunoscutului[1]. Mai mult decât alţi eroi, ce au însufleţit imaginea Vestului, Buffalo Bill a beneficiat din plin de noile resurse şi strategii mediatice, dezlănţuite spre finalul secolului al XIX-lea, de la campanii de presă şi tipărituri de mare tiraj, la peliculele kinetoscopului şi cinematografului.

După o bogată experienţă într-ale Vestului Sălbatic, incluzând aici prezenţa în Războiul Civil American, lupte împotriva „pieilor roşii", recordul său în materie de bizoni vânaţi, 4000 de exemplare ucise în 17 luni, apoi uciderea celebrei căpetenii Cheyenne „Mână Galbenă", după alte fapte memorabile notate cu stricteţe şi lux de amănunte în autobiografia sa[2], William F. Cody, devenit, de acum, celebru prin pseudonimul său Buffalo Bill, a pus în scenă un spectacol fără precedent. Vreme de mai bine de 30 de ani, „circul" său intitulat „Buffalo Bill's Wild West"[3] a ţinut sute de reprezentaţii, cele mai multe în America, dar adunând suficiente prezenţe şi

* Muzeul Naţional al Unirii Alba Iulia; e-mail: tudor.rosu@yahoo.co.uk.

1 Warren 2002, p. 1129-1157.

2 Cody 1978; Cody 2009.

3 Există o literatură foarte bogată asupra acestui subiect, din care amintim: Reddin 1999; Carter 2000; Warren 2005.

în Europa. Vorbim de o perioadă în care imaginarul european asupra Vestului Sălbatic era tributar în proporţie covârşitoare cărţilor, de la *Ultimul mohican* la *Winnetou*, apoi broşurilor, foiletoanelor, manualelor ce conţineau asemenea teme, şi întrucâtva şi poveştilor, adesea distorsionate, care proveneau din scrisorile celor plecaţi peste Ocean. Cinematograful nu se „democratizase" încă şi, oricum, westernurile primei perioade aveau mai mult genul de imagini precum cele vehiculate de spectacolele lui Buffalo Bill decât imagini influenţate de adevăratul Vest. În aceste condiţii, un spectacol cu o amplă desfăşurare de forţe, aşa cum propunea Buffalo Bill, cu sute de oameni, indieni şi cowboys veritabili (deşi „pensionaţi"), crea, la acea vreme, cea mai apropiată de veridic imagine a Lumii Noi.

După ce prima îmbarcare spre Europa a trupei „Buffalo Bill's Wild West" s-a produs în martie 1886[4], în anii 1902-1906 „circul" se afla din nou pe „Bătrânul Continent", susţinând spectacole în sute de oraşe, pe o arie geografică foarte întinsă, din Scoţia până în Rusia. Un sezon european începea de obicei în martie şi se încheia până în noiembrie. În extra-sezon unii membri ai trupei se întorceau în Statele Unite, ceilalţi iernau în Europa, iar primăvara se relua ritmul impresionant al deplasărilor şi reprezentaţiilor[5]. Sezonul 1906 a deschis seria spectacolelor din martie, cu evoluţii la Marsilia, Nice, Genova, Livorno, Roma, intrând apoi în Imperiul Austro-Ungar la 12 mai, la Trieste, şi continuând cu reprezentaţii la Zagreb, Graz, Viena, Budapesta şi multe alte localităţi[6]. În mijlocul verii lui 1906, agenţii trupei au vizat oraşele importante din Ungaria, oprindu-se în 25 dintre acestea[7], astfel că, implicit, spectacolul a ajuns şi în Transilvania. Din 9 până în 25 iulie, în cadrul turneului „Buffalo Bill's Wild West" s-au ţinut spectacole în Timişoara, Arad, Alba Iulia, Sibiu, Braşov, Sighişoara, Târgu Mureş, Cluj, Oradea, Satu Mare, Sighetu Marmaţiei şi Cernăuţi. Sezonul a continuat apoi cu spectacole în Germania, Belgia, pentru a se încheia pe data de 30 octombrie la Arles.

În ceea ce priveşte turneul transilvănean, există câteva articole asupra acestui eveniment în istoriografia de la noi, aparţinând lui Adrian Silvan Ionescu[8], plus alte referiri[9], însă de departe cel mai cuprinzător studiu este cel semnat de Adrian-Silvan Ionescu împreună cu Aurelian Stroe[10]. Faţă de

[4] Cody 2009, p. 183-189.
[5] Griffin 2010, passim.
[6] Russell 1960, p. 443-444.
[7] www.buffalobill.org/PDFs/Buffalo_Bill_visits.pdf.
[8] Ionescu 1999a, p. 42-45; Ionescu 1999b, p. 42-48.
[9] Boia 2010, p. 339-343.
[10] Ionescu, Stroe 2000.

analiza acestora referitoare la întregul turneu din spaţiul românesc, vom focaliza spectacolul de la Alba Iulia, aducând şi câteva informaţii noi[11].

Sosirea trupei a fost precedată de o amplă campanie publicitară, cu afişe de mari proporţii, în zonele cele mai aglomerate ale oraşelor şi reclamă în periodicele vremii. S-a insistat asupra grandorii acestui spectacol în presa transilvăneană, subliniindu-se mereu că este vorba de „800 de oameni şi 500 de cai"[12]. Întreaga trupă avea nevoie de altfel de trei garnituri de tren pentru a face deplasarea de la o localitate la alta, însumând cifrele impresionante de 47 de vagoane (dintre care 18 duble şi 13 de dormit) şi peste 800 metri lungime[13]. Desfăşurarea de forţe era completată de 50 de maşini utilizate în timpul sezonului din 1906. Pe de altă parte, şi costurile turneului erau imense, incluzând aici sutele de kilograme de alimente zilnice pentru oameni şi tonele de nutreţuri pentru animale. Numai iernarea înaintea turneului din 1906 costase trupa 150000 de dolari[14].

În ceea ce priveşte imaginarul ardelenilor, în relaţie cu America de Nord, existau la acea vreme pattern-uri suficient de bine conturate asupra actanţilor „Lumii Noi", inclusiv asupra „pieilor roşii" şi pionierilor din Vestul îndepărtat[15]. Nici Buffalo Bill nu era complet străin ardelenilor, pentru că în primii ani ai secolului au fost publicate povestioare precum

---

[11] Din păcate bagajul de surse pe care am reuşit să le strâng nu este unul consistent. Documentele de arhivă păstrate (la Serviciul Judeţean Alba al Arhivelor Naţionale sau la Muzeul Naţional al Unirii Alba Iulia) nu vorbesc despre eveniment. Sursele orale nu pot fi decât indirecte şi nu pot oferi decât informaţii foarte generale - de exemplu, istoricul Gheorghe Anghel îşi aminteşte despre relatările bătrânilor la nivelul anilor '50-'60, ce îşi aminteau, la rândul lor, la vremea respectivă despre grandoarea spectacolului, punctând elementele cele mai exotice, prezenţa indienilor şi a nenumăratelor animale sălbatice. De asemenea, informaţiile primite de la cercetători de la „Buffalo Bill Museum. Buffalo Bill Historical Center" din Cody (oraşul întemeiat chiar de Buffalo Bill; muzeul este unul dintre cele mai importante dedicate civilizaţiei Vestului american), Lynn J. Houze şi Karen Van Gilder, deşi extrem de utile, privesc prea puţin evenimentul de la Alba Iulia, iar colecţiile muzeului, altfel impresionante, cu mii de imagini şi documente (în majoritate digitizate), nu conţin noţiuni explicite asupra prezenţei turneului la Alba Iulia. Faptul este, de altfel, explicabil prin numărul uriaş de reprezentaţii susţinute de trupa „Buffalo Bill's Wild West", chiar şi numărul oraşelor din Europa în care s-a performat fiind unul impresionant. De asemenea, trupa nu a avut un fotograf oficial. Cercetând însă resursele nebănuite ale netului, am identificat în Ungaria un colecţionar ce vindea, prin 2009 (sau cel puţin aşa susţinea), poze din timpul turneului din 1906 în Ungaria, inclusiv din reprezentaţia de la Alba Iulia, vezi http://axioart.com/?set_lang=en&op=live_item&id=465549.

[12] *Közmüvelődés*, Gyulafehérvár, XXIX, 27, 8 iulie 1906, p. 7; *Gyulafehérvári hirlap*, XXIV, 27, 5 iulie 1906, p. 5.

[13] Ionescu, Stroe 2000, p. 155.

[14] Russell 1960, p. 441.

[15] Vezi Boia 2007, Boia 2009a, Boia 2009b.

„Buffalo Bill şi Occidentul selbatic" sau „Buffalo Bill în codrul secular"[16]. Şi la Alba Iulia eroul era cunoscut, existând de exemplu un volum ce aborda inclusiv viaţa acestuia în biblioteca lui Szasz Pál[17]. Se va ajunge astfel la o audienţă record în Transilvania, numai în Sibiu estimându-se, de pildă, o cifră de 25000 de spectatori[18]. Se poate afirma chiar că turneul trupei americane a fost cel mai important eveniment petrecut în Transilvania în anul 1906.

Fig. 1. Volum din biblioteca lui Szasz Pal

Pentru Alba Iulia, evenimentul a fost oglindit de săptămânalele *Közmüvelődés*[19] şi *Gyulafehérvári hirlap*[20]. Informaţiile publicate în organele de

[16] Boia 2010, p. 321.
[17] Rudolf Cronan, *Im Wilden Westen*, Braunschweig, 1890 - Colecţia Szasz Pal, Muzeul Naţional al Unirii Alba Iulia.
[18] Boia 2010, p. 340.
[19] *Közmüvelődés*, Gyulafehérvár, XXIX, nr. 26, 1 iulie 1906, p. 6; nr. 27, 8 iulie 1906, p. 7.

presă ale localităţii au rolul de a face publicitate spectacolului, urmărind tiparul anunţurilor promoţionale din toate celelalte periodice transilvănene care oferă spaţii evenimentului.

Agentul de presă al show-ului, John M. Burke, preceda, de altfel, traseul turneului, făcea aranjamentele necesare în fiecare localitate şi oferea şi textul acestor anunţuri, după un model standard, care scotea în evidenţă informaţia esenţială şi atrăgea publicul spre reprezentaţiile ce urmau să aibă loc. Nu întotdeauna însă traducerile din engleză ale unor termeni specifici erau cele mai fericite[21].

Pe lângă informaţia textuală, toate jurnalele publică, în interiorul acestor anunţuri-tip, portretul în medalion al lui Buffalo Bill. Există însă aici unele diferenţe, pentru că *Gyulafehérvári hirlap* propune o imagine a pionierului mai aproape de tinereţea acestuia, pe când *Közmüvelődés* prezintă un chip mai aproape de prezent. De asemenea, diferă substanţial apoi ilustraţiile de anvergură care însoţesc textul în periodicele transilvănene[22]. Referindu-ne la cele albaiuliene, în *Közmüvelődés* apar trei cowboys ce călăresc cu dibăcie cai sălbatici şi cu explicaţia „Bucking Mustangs", în timp ce la subsolul imaginii este lizibil tiparul de Baltimore al acesteia. Pe de altă parte, în *Gyulafehérvári hirlap* este propus un desen reprezentând un cowboy cu un picior în scara şeii calului său, ridicat ameninţător în două picioare, imagine care va apărea câteva zile mai târziu şi în ziarul clujean *Kolozsvári Friss Ujság*[23].

Reprezentaţia, ce păstrează denumirea originală de „Buffalo Bill's Wild West" în ambele periodice albaiuliene, a avut loc în 12 iulie 1906, între spectacolul de la Arad (10-11 iulie) şi Sibiu (13 iulie). Remarcabilă este şi frecvenţa acestor reprezentaţii şi capacitatea organizatorilor de a derula un asemenea program în oraşe diferite, de la o zi la alta. Întregul spectacol al colonelului Cody, cum apare adesea menţionat Buffalo Bill, a fost adus cu trenul. În anunţurile de dinainte de reprezentaţie, albaiulienii au primit cuvântul de onoare al colonelului, că spectacolul va avea loc, indiferent de condiţiile meteorologice, aşa că au putut să îşi procure bilete liniştiţi[24]. Imensul cort, instalat rapid de trupa americană proteja, de altfel, numai publicul de posibilele capricii ale vremii, în timp ce protagoniştii evoluau în arena deschisă. Totodată, audienţa primea cuvântul principalului artizan al

[20] *Gyulafehérvári hirlap*, XXIV, 27, 5 iulie 1906, p. 4-5.
[21] Ionescu, Stroe 2000, p. 155.
[22] *Ibidem*, p. 154-155.
[23] *Ibidem*, p. 154.
[24] *Közmüvelődés*, XXIX, 27, 8 iulie 1906, p. 7; *Gyulafehérvári hirlap*, XXIV, 27, 5 iulie 1906, p. 4-5.

spectacolului că va fi satisfăcută de aceste „reale povestiri ale civilizaţiei americane”[25].

Cel mai important punct de vânzare a biletelor a fost magazinul lui Gheorghe Papp, din Piaţa Hunyadi (partea de nord a pieţei principale a oraşului a purtat această denumire la acea dată; din spaţiul mult mai larg al acesteia se mai păstrează astăzi Piaţa Iuliu Maniu). Un singur bilet dădea dreptul la vizionarea tuturor atracţiilor spectacolului. Preţurile biletelor au fost însă diferite, în funcţie de sectorul destinat, de la 2 la 8 coroane, iar copiii sub 10 ani au beneficiat de preţ redus la jumătate. Două reprezentaţii au avut loc, prima de la ora două după-amiaza, următoarea de la opt seara, arena mare fiind „iluminată de sistemul electric” propriu, fără a exista alte diferenţe între cele două sesiuni[26]. Cu siguranţă însă reprezentaţia de seară a impresionat mai mult, dată fiind iluminarea artificială, nu des întâlnită la vremea respectivă pentru un show de asemenea amploare.

În general, în oraşele din Transilvania, spectacolul a avut loc în spaţiile târgurilor de animale din proximitate, amplasarea uriaşului cort şi a tuturor efectelor trupei necesitând un spaţiu larg. La Alba Iulia, reprezentaţia a avut loc pe terenul de manevră al armatei, în zona Platoului Romanilor, spaţiul în care aveau să se adune şi participanţii la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918. Este ceea ce am reuşit să identific prin „gyakorlótéren”[27], termenul sub care figurează locul de desfăşurare al show-ului, fără alte specificaţii.

Întregul spectacol, care lua în calcul doar oraşele mari din Europa, a fost adus cu trei garnituri speciale de tren. După cum nota Sextil Puşcariu, despre reprezentaţia de la Braşov, cortul imens al trupei va fi fost montat rapid, „americăneşte, în câteva ceasuri şi descompus imediat după ultimul număr din program”. În jurul locului de desfăşurare al spectacolului au fost amplasate şi corturile celor ce urmau să performeze în arenă, bucătăria de campanie, precum şi ţarcurile bizonilor, cerbilor şi antilopelor, elanilor, cailor sălbatici sau dresaţi, şi toate celelalte utilaje şi echipamente ale trupei.

Buffalo Bill însuşi a fost cel mai important actor al reprezentaţiei, după cum garantase albaiulienilor, încă de dinainte de 12 iulie. La 1906, Buffalo Bill nu mai era falnicul bărbat de altădată, dar încă era departe de imaginea decrepită din ultimii ani ai carierei sale, când avea să deţină un rol secundar în propriul său spectacol (după 1910). Aşa cum nota acelaşi Sextil Puşcariu, la vremea venirii sale în Transilvania „Buffalo Bill avea barbişonul alb şi era bătrân, dar călărea încă frumos şi nimerea din goana calului său porumbeii lăsaţi să zboare deasupra arenei”.

---

[25] *Közmüvelődés*, XXIX, 26, 1 iulie 1906, p. 6.
[26] *Közmüvelődés*, XXIX, 27, 8 iulie 1906, p. 7.
[27] *Ibidem*; *Gyulafehérvári hirlap*, XXIV, 27, 5 iulie 1906, p. 5.

Fig. 2. Buffalo Bill,
aproximativ în vremea în care ţinea spectacole la Alba Iulia

Albaiulienii au văzut aşadar „ce s-a văzut şi la Paris", adică spectacolul „fără scurtări", în plenitudinea actelor prevăzute în program peste tot în Europa, unde turneul ajunsese. Numerele prezentate au fost tragerile lui Johnny Baker, un îndemânatic pistolar instruit încă de mic de Buffalo Bill pe această direcţie, alte trageri rapide, vânătoarea de bizoni, reprezentaţii cu *bronchos* (cai sălbatici), călăriţi sau prinşi cu lasso-ul, cu cowboys, cowgirls şi văcari mexicani, veterani de cavalerie, cu imagini cheie ale Vestului, precum Pony Express-ul, reconstituirea atacului diligenţei, scene ale Războiului Civil din SUA şi o reproducere a sistemului de apărare al căruţelor în cerc, pe care îl practicau pionierii Lumii Noi, în lungile lor marşuri. Sub numele de „Întâlnirea celor mai îndrăzneţi călăreţi din toată lumea" (cum apărea tradusă sintagma „Congress of Rough Riders of the World" în *Răvaşul* de

Cluj[28], în timp ce în *Közmüvelődés* era lăsată şi formula englezească[29]), pe lângă soldaţii, cowboy-ii şi indienii Americii de Nord, apăreau numeroase personaje din Cuba şi Antile, gauchos din America Latină, apoi trupe de cazaci şi cerchezi, călăreţi beduini şi spahii, veterani britanici ai trupelor de lăncieri, ori tactici militare ale samurailor vechi şi moderni[30], pentru că trupa lui Buffalo Bill se diversificase în ultimii ani, depăşind cu mult reprezentarea strictă a Vestului Sălbatic.

Cel mai însemnat aport de exotism l-au adus totuşi pieile roşii, cu 100 de călăreţi, ce au întruchipat războinici mai mult sau mai puţini celebri şi au prezentat apoi obiceiuri şi dansuri ale triburilor Sioux, Ogalala, Brule, Uncappappa, Cheyenne[31]. Interesul crescut al publicului pentru „pieile roşii"[32] era explicabil şi prin atenţia de care băştinaşii nord-americani au beneficiat în presa transilvană şi în diferite publicaţii autohtone, încă din veacul al XVIII-lea[33]. Latura războinică a indienilor era bine reprezentată în cadrul spectacolului prin scalparea „feţelor palide" şi „strigătele de luptă ce făceau aerul să vibreze". În treacăt fie spus, imaginea ce a dăinuit peste decenii, a războinicului indian ce strigă ascuţit lovindu-şi cu o frecvenţă rapidă buzele cu palma, s-a datorat mai mult spectacolelor lui Buffalo Bill decât realităţii, din nevoia acestuia de a trasa o marcă imagistică pieilor roşii războinice.

Însă dincolo de aceste tuşe necesare show-ului, imaginea Lumii Noi, ce se transmitea publicului, se dorea a fi cât mai aproape de autentic. Scopul declarat al reprezentaţiei era cu precădere educativ, în ciuda atâtor elemente eroice, de a înfăţişa „o bucată din viaţa popoarelor din continentul american"[34], şi nu cultural-artistic, ceea ce unii jurnalişti transilvăneni mai pedanţi nu au înţeles, criticând „aspectul dezgustător" şi imputând chiar lipsa de maniere a acestor oameni care în fapt reprezentau o lume sălbatică[35].

Poate cel mai important act al spectacolului l-a constituit reproducerea faimoasei bătălii de la Little Big Horn (în estul statului Montana), din 25 iunie 1876, „drama militară"[36] în urma căreia o uniune de triburi ale pieilor roşii, având în frunte căpetenii faimoase precum Crazy Horse, Sitting Bull şi

---

[28] *Rĕvaşul*, IV, nr. 27-28, 14 iulie 1906, p. 112.
[29] *Közmüvelődés*, XXIX, 27, 8 iulie 1906, p. 7.
[30] *Ibidem*; *Gyulafehérvári hirlap*, XXIV, 27, 5 iulie 1906, p. 4-5.
[31] *Közmüvelődés*, XXIX, 27, 8 iulie 1906, p. 7.
[32] Boia 2010, p. 340-341; Boia 2007, p. 101-108.
[33] Boia 2010, p. 319-326.
[34] *Gazeta Transilvaniei*, LXIX, nr. 147, 5 iulie 1906.
[35] Ionescu, Stroe 2000, p. 159-161.
[36] *Közmüvelődés*, Gyulafehérvár, XXIX, 27, 8 iulie 1906, p. 7.

Gall, a masacrat compania generalului Custer, acesta însuşi pierzându-şi viaţa. Înfrângerea fără precedent s-a produs, aşa cum aprecia Buffalo Bill în autobiografia sa, din cauza nesăbuinţei lui Custer[37]. Reprezentaţia încerca o reconstituire, cât se poate de realistă, a acestui „episod foarte emoţionant şi interesant din istoria Americii"[38], într-o interpretare a câtorva sute de indieni şi militari.

Punctul final l-a reprezentat bătălia corp la corp, dintre Buffalo Bill, ce se interpreta pe el însuşi, şi căpetenia cheyenne Mână Galbenă, un faimos episod al biografiei colonelului. Şi atunci, ca mai întotdeauna, „Plete blonde"[39], cum era numit Buffalo Bill de către indienii cheyenne, a ieşit biruitor.

Imediat după încheierea show-ului, cu rapiditate şi eficienţă americană, întreaga trupă „vinovată" de grandiosul spectacol, s-a pregătit pentru deplasarea spre destinaţia următoare, Sibiu.

Cu siguranţă, am găsi şi astăzi suficiente motive să urmărim cu sufletul la gură o astfel de reprezentaţie, cu atât mai mult cu cât azi nu prea se mai practică asemenea evenimente. Poate unora „efectele speciale" de acum mai bine de o sută de ani le-ar stârni amuzamentul, însă genul acesta de „istorie vie" ar fi întotdeauna actual. De altfel, scopul declarat al spectacolului era unul instructiv-educativ (chiar „cel mai mare şi mai instructiv spectacol din lume"[40]), şi mai puţin artistic sau de divertisment, urmărindu-se în special prezentarea unei imagini cât mai bine articulate şi mai veridice a Vestului Sălbatic pentru un număr foarte mare de public. Iar în ceea ce priveşte Alba Iulia, monumentalul show „Buffalo Bill's Wild West" reprezintă cu siguranţă cel mai impozant şi mai exotic spectacol care a ajuns vreodată în oraş.

Buffalo Bill in Alba Iulia

(Abstract)

In 1906, on its European tour, *Buffalo Bill's Wild West and Congress of Rough Riders* show, the imposing company of colonel William Cody reached Alba Iulia and other important cities in Transylvania. It was probably the most impressive spectacle held in Alba Iulia, one that was long time remembered in the city. The programme of the event was well illustrated in the local journals, *Közmüvelődés* and *Gyulafehérvári hirlap*, although these

[37] Cody 2009, p. 153.
[38] *Közmüvelődés*, XXIX, 27, 8 iulie 1906, p. 7; *Gyulafehérvári hirlap*, XXIV, 27, 5 iulie 1906, p. 5.
[39] Cody 2009, p. 154-155.
[40] *Gyulafehérvári hirlap*, XXIV, 27, 5 iulie 1906, p. 5.

newspapers presented standard advertising data before the event, and not explicit reports, pictorials, descriptions after the show. There were two performances at Alba Iulia on 12 July 1906, at 2 p.m and 8 p.m., with no other differences than the use of artificial light provided by the company's own electric generator for the evening show. The venue of choice was a wide area outside the actual city, the army training site going by the name of *Platoul Romanilor*. In this area lay also the company's encampment, with the performers' tents and the corrals for animals. The grand stand could accommodate 1,200 people. The audience was spoiled with the famous numbers of the show, such as Buffalo Bill and Johnny Baker's (Cody's foster son) shootings, the Pony Express, the Deadwood coach, the reconstitution of the Little Big Horn battle, the presence of 500 animals, like elk, buffalo, deer, cattle and horses, the numbers with Indians, gauchos, cowboys and cowgirls, Japanese warriors, Cossacks and many others. The main purpose of the show was educational, to present life in the Wild West, its conquest, its natives and pioneers, together with the other performers added later to the show (Japanese, Arabs, British and American soldiers etc.) which stand for the second half of the show's title, *Congress of Rough Riders*. Only in a secondary manner was the performance meant to entertain.

Explanation of figures

Fig. 1. A book from Szasz Pal's library.
Fig. 2. Buffalo Bill, approximately in the time he held his show in Alba Iulia.
Fig. 3-4. The show's announcement in the newspaper *Gyulafehérvári hirlap*.
Fig. 5. Announcement in the newspaper *Közmüvelődés*.
Fig. 6. Announcement in the newspaper *Közmüvelődés*.
Fig. 7. Poster of the 1906 season, including the tournament through Austria-Hungary
Fig. 8. Poster of the European tour.
Fig. 9. The high-class shooter Johnny Baker.
Fig. 10. Arriving of the train of Buffalo Bill's Wild West show.
Fig. 11. Cossacks from Buffalo Bill's band.
Fig. 12. The Japanese.
Fig. 13. The Deadwood coach.
Fig. 14. Reconstitution of the Little Big Horn battle.

Abrevieri bibliografice

Boia 2007 - Elena Andreea Boia, *Imaginea „pieilor roșii" în Transilvania (secolul al XIX-lea și până la Primul Război Mondial)*, în *RB*, XXI/2, 2007, p. 101-108.

Boia 2009a - Elena Andreea Boia, *Reprezentări ale nord-americanilor în Transilvania până la Primul Război Mondial*, în *SUCH*, VI, 2009, p. 159-171.

Boia 2009b - Elena Andreea Boia, *Imaginea Statelor Unite ale Americii în cultura românească până la Primul Război Mondial*, Cluj-Napoca, 2009.

Boia 2010 - Elena Andreea Boia, *Indianul, yankeul, sclavul reprezentări metonimice ale Americii în imaginarul românilor ardeleni*, în *De la*

fictiv la real. Imaginea, imaginarul, imagologia, coord. Andi Mihalache, Silvia-Marin Barutcieff, Iaşi, 2010, p. 319-357.

Carter 2000 - Robert A. Carter, *Buffalo Bill Cody. Tthe Man behind the Legend*, Wiley, 2000.

Cody 1978 - *The Life of Hon. William F. Cody, Known as Buffalo Bill. The Famous Hunter, Scout, and Guide. An Autobiography*, foreword by Don Russell, Lincoln, NE, 1978.

Cody 2009 - William Frederick Cody, *An Autobiography of Buffalo Bill*, Rockville, Maryland, 2009.

Griffin 2010 - Charles Eldridge Griffin, *Four Years in Europe with Buffalo Bill*, edited and with an introduction by Chris Dixon (ed. originală 1908), University of Nebraska, 2010.

Ionescu 1999a - Adrian-Silvan Ionescu, *Buffalo Bill printre români*, în *MI*, XXXIII, nr. 8 (389), august 1999, p. 42-45.

Ionescu 1999b - Adrian-Silvan Ionescu, *Turneul lui Buffalo Bill în România*, în *RRA*, nr. 2, decembrie 1999, p. 42-48.

Ionescu, Stroe 2000 - Adrian-Silvan Ionescu, Aurelian Stroe, *Buffalo Bill printre români*, în *MN*, XII, 2000, p. 151-196.

Reddin 1999 - Paul Reddin, *Wild West Shows*, University of Illinois Press, 1999.

Russell 1960 - Don Russell, *The Lives and Legends of Buffalo Bill*, University of Oklahoma Press, 1960.

Warren 2002 - Louis S. Warren, *Buffalo Bill Meets Dracula. William F. Cody, Bram Stoker, and the Frontiers of Racial Decay*, în *AHR*, vol. 107, no. 4, October 2002, p. 1129-1157.

Warren 2005 - Louis S. Warren, *Buffalo Bill's America. William Cody and the Wild West Show*, Alfred A. Knopf, 2005.

Cuvinte-cheie: Buffalo Bill's Wild West, 1906, turneu, Transilvania, Alba Iulia, spectacol, cowboy, piei roşii.

Keywords: Buffalo Bill's Wild West, 1906, tour, Transylvania, Alba Iulia, show, cowboys, Indians.

Az esti előadás semmiben sem különbözik a délutáni előadástol.

Minden ülés vizmentes vászon által van védve.

BUFFALO BILL'S WILD WEST

A Congress of Rough Riders of the World

(a világ legmerészebb lovasai)

CODY W. F. ezredes, „Buffalo Bill"

személyes vezetése és előadása alatt.

Utolsó búcsú üdvözlete.

Három különvonat: 1300 ember és ló.

A világnak legnagyobb és legtanulságosabb látványossága.

Az összes nemzetek legmerészebb lovasainak egyesitése.

Egyetlen és vetélytárs nélküli előadása az Európa, Ázsia, Afrika és Amerika; a Kaukázus hegység az Oroszországi puszták, az Afrikai sivatagok, a mexikói kordillerák, az amerikai Andok és a Szikla hegység bennszülött lovasainak.

A Kelet és Nyugat versenyez hőstettekben a nagy arenában.

100 indián, indián vezérek, harco ok, nők és gyermekek.

A nagyszerü vad Nyugat és a vad Kelet egyesítve.

Megható mennyiségét a legnagyszerűbb mutatványoknak tartalmaz a műsor. Orosz kozákok, amerikai zuavok, az Egyesült Államok civil katonasága, arabok, beduinok, amerikai cowboysok, lassodobók, Rooseveltnek Rough Riders-ei, indiánok, kubánok, a Far West fiatal leányai, mexikóiak, Johnny Backer „Bucking Bronchos", gyorsfutárok, express ponnyk és kivándorlók csapatjai.

Egy csoport japáni „Samurai" modern és antik hadi gyakorlataikkal.

„Buffalo Bill" a lövészek mestere lóháton, nagyszerü lövőgyakorlatában, előadva vágtató lovon.

A szabadban levő nagy arena megengedi, egy csodálatos műsor lefolyása alatt, egy hatalmas és megható színmünek elővezetését Harcos jelenetek a háborúból a vadakkal, a Little Big Horni csata, melyben 800 indián, kémek, katonák és lovak fordulnak elő, Custer utolsó menekülése és heroikus vegzetének apotheozisa.

Mindig és mindenütt teljes tökéletességgel, rövidités nélkül kerülnek az előadások színre.

A nagy arena este különleges villanyos szystema szerint van kivilágitva.

Egyetlenegy jegy feljogosit, az összes hirdetett látványosságoknak megtekintésére.

Fig. 3-4. Anunţul spectacolului în ziarul *Gyulafehérvári hirlap*

Fig. 5. Anunţul din ziarul *Közművelődés*

Fig. 6. Anunţul din ziarul *Közművelődés*

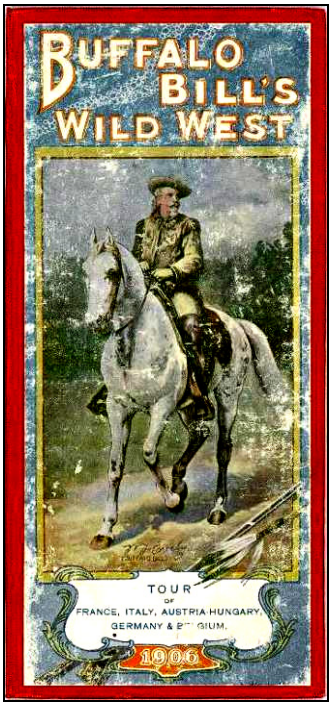

Fig. 7. Afişul sezonului 1906, incluzând turneul în Austro-Ungaria (Colecţia digitală „Buffalo Bill", McCracken Collection, Buffalo Bill Historical Center; http://library.bbhc.org)

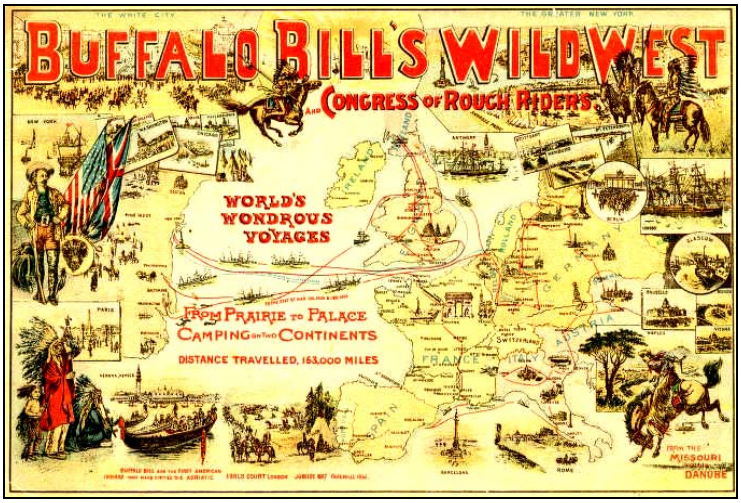

Fig. 8. Afiş al turneului european (Colecţia digitală „Buffalo Bill", McCracken Collection, Buffalo Bill Historical Center; http://library.bbhc.org)

Fig. 9. Trăgătorul de elită Johnny Baker
(Colecția digitală „Western History", Denver Public Library;
http://digital.denverlibrary.org/)

Fig. 10. Sosirea trenului trupei Buffalo Bill's Wild West
(Colecția digitală „Western History", Denver Public Library;
http://digital.denverlibrary.org/)

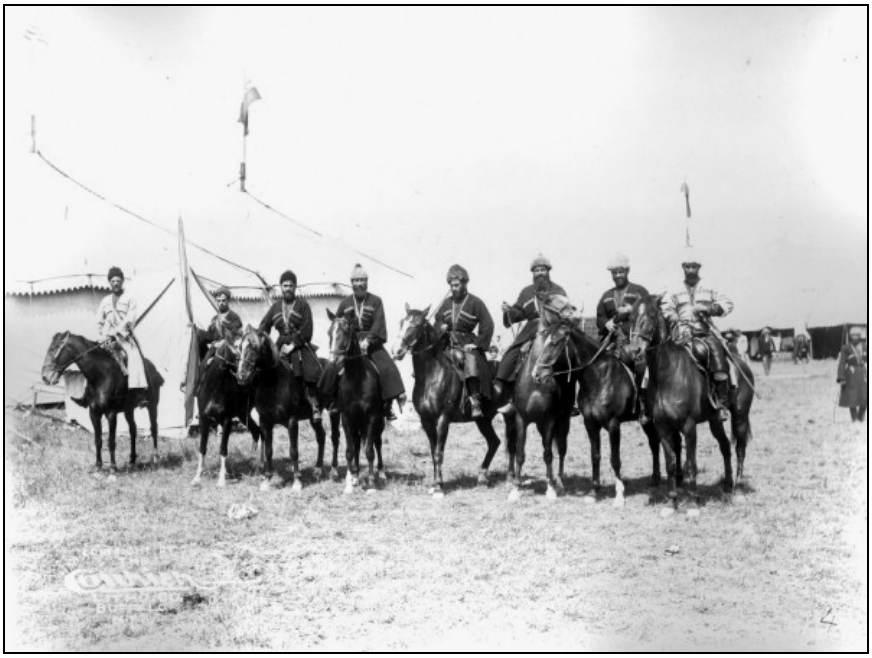

Fig. 11. Cazaci din trupa lui Buffalo Bill
(Colecția digitală „Western History", Denver Public Library)

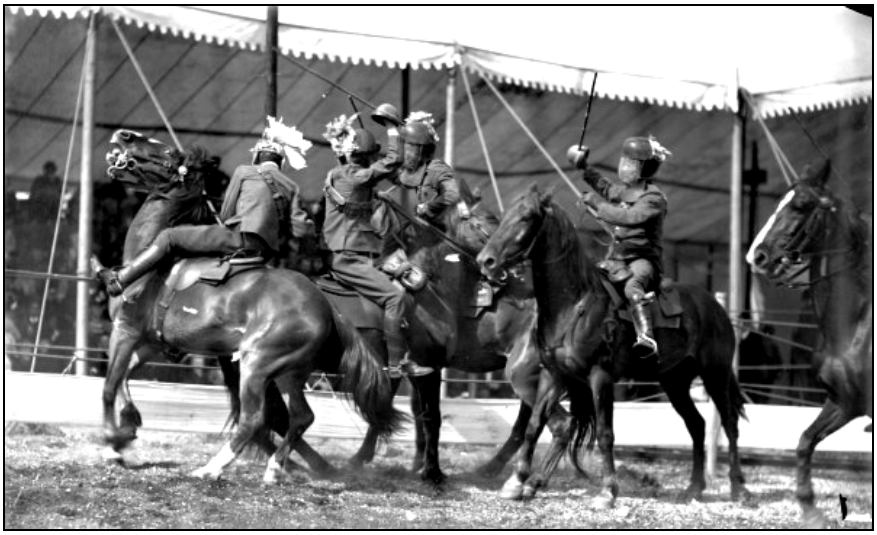

Fig. 12. Japonezi
(Colecția digitală „Western History", Denver Public Library)

Fig. 13. Diligenţa
(Colecţia digitală „Western History", Denver Public Library)

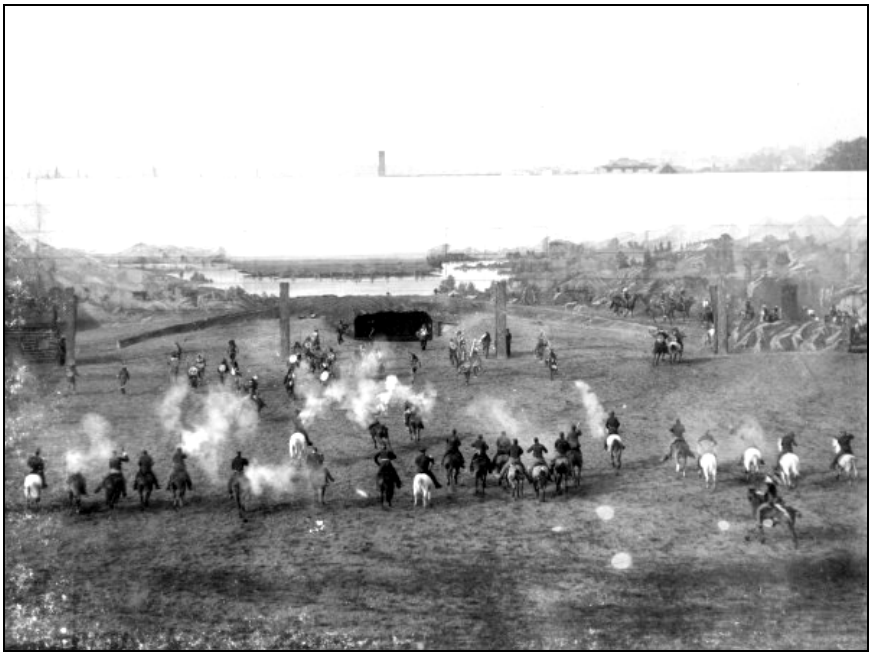

Fig. 14. Reconstituirea bătăliei de la Little Big Horn
(Colecţia digitală „Western History", Denver Public Library)